

CERCETAREA CULTURII POPULARE ÎNCOTRO?

VASILE TODINCA*

OU VA LA RECHERCHE DE LA CULTURE POPULAIRE?

Le texte ci-dessus veut être une plaidoirie pour une recherche objective et rationnelle de l'univers rural pastorale, sous l'aspect sociologique, économique, psychologique etc. Dans notre opinion, il n'y a pas qu'un seul but, c'est-à-dire l'objectivité des dates cueillies par une méthode adéquate.

Mots clefs: culture populaire, ethnologie, sociologie, anthropologie populaire

Disciplinele sociale complementare, de interferență sau cele de graniță, acordă din ce în ce mai mult un spațiu tot mai important variabilelor culturii populare, menite a da o explicație generalizatoare, substanțială despre modul cum și-a reprezentat *Măria sa Țăranul* lumea și viața. Aceste variabile se referă la simbolurile și tradițiile culturii populare, moravurile, mentalitățile, datinile și obiceiurile omului satului, la riturile care le compun, alături de înțelepciunea teaurizată în proverbe și zicători, în legende și povestiri, în istorioare și pilde. Rezultatele acestor investigații caută să stabilească locul și rolul pe care-l joacă cultura populară în sistemul valorilor culturale, considerându-se că ea reprezintă ceea dintâi cultură a unui popor, fie că e vorba de creații materiale sau spirituale.

Dintr-o altă perspectivă creația populară este tot mai des solicitată de cultura și cunoașterea contemporană, ca izvorul unui sistem de valori de o marcantă originalitate și autenticitate, menit a crea o deschidere mai cuprinzătoare despre om și viață pe de o parte și univers, ca cosmos, pe de alta. Mai mult am spune, cultura populară prin reprezentările sale, prin rezultatele cunoașterii etno-sociologice și prin tradițiile păstrate, se constituie ca o sursă permanentă de valorizare a vieții, cu deschideri largi, programatice atât spre om și lume cât și spre celelalte domenii ale cunoașterii sociale.

În cadrul cercetărilor actuale de teoria culturii populare, un aport deosebit își aduce etnologia, sociologia, în special ceea rurală, psihologia, antropologia culturală etc., existând astfel, o vădită preocupare pentru integrarea culturii populare într-o analiză teoretică de perspectivă. Faptul este relevat pe de o parte de substanța ei ideatică multiplă, iar pe de alta de surprinzătoare modalități de a înțelege lumea și devenirea vieții umane.

În fața unor curente de gândire (existențialismul, intuiționismul, psihanaliza, raționalismul critic etc.), care au pus în dezbatere concepte și noțiuni ce dizolvă

*Muzeul Țării Crișurilor, etnografie@mtariicrisurilor.ro

puterile eului, le neantizează, pe baza unui principiu după care lumea în genere și lumea eului sunt fatal condamnate, cultura populară, prin originala sa creație, se constituie ca o sursă permanentă de viață, cu deschideri largi, programatice spre om și lume, o lume existențială, o lume a trăirilor lăuntrice a zbaterilor de tot felul, o lume a eului comun. Din această perspectivă starea crizială, pe care o traversează societatea contemporană, poate fi și rezultatul unei insuficiente cunoașteri și folosiri concrete și corecte a creației universului rural, în scopul familiarizării tinerei generații, cu asemenea simboluri și concepte.

Dacă la începuturile ei creația literară și cea filosofică a *Marelui Anonim* interferau, pe parcursul evoluției existențiale, a acumulărilor în timp, asistăm la diferențierea încet, încet, și tot mai mult a celor două. Omul lumii satului încearcă să înțeleagă universul, să-i deslușească tainele, cu ajutorul altor instrumente decât cele raționale, el se folosește mai mult de introspecția bergsoniană decât de raționalitatea kantiană. În concepția sa omul participă la taina veșniciei și consideră că valoarea existenței umane vine din taina iubirii, a misterului, a ceea ce există "fără a cunoaște". Aici credem că se potrivește plastica expresia blagiană "căci eu iubesc și flori și ochi și buze și morminte."¹

Credem că mai de grabă asistăm după cum remarcă și cercetătorul Vasile Vetișanu la o criză de înțelepciune materializată prin abaterea cercetărilor actuale de la cunoașterea rolului factorilor originari, așa cum apar aceștia structurați în universul material și spiritual al culturii populare, create de popor și izolarea sporadică a creației populare din preocupările majore ale culturii contemporane². Raționamentul merge mai departe întrucât sunt voci care consideră că nu există un sistem de gândire în creația populară, ci doar, *rudimente de gândire sau începuturi ale unei gândiri*. Într-o altă ordine de idei cultura populară a fost considerată numai o treaptă, și încă nu ceea hotărâtoare, pentru o gândire sistemică, orientată de concepte și silogisme adecvate. Credem, ca pe această linie se înscrie și concepția filosofului Lucian Blaga, care angajează un discurs în termenii raportului cultură minoră-cultură majoră. Pentru Blaga cultura majoră e un produs tipic al orașului, ea se înalță pe temeiul culturii minore și pare a fi o distilare, decantare a acesteia. Cele două culturi au o existență paralelă, valoric ele sunt pe același plan, ca atare una nu a determinat-o pe cealaltă³.

În realitate considerăm că se urmărește, doar evaluarea fundamentului culturii populare în strictă joncțiune cu valorile creației individuale, care ar contribui la elaborarea unei viziuni despre lume și viață. Ca atare în acest demers cultura populară ar deține doar o prioritate de ordin istoric, constituind și o premisă necesară oricărei elaborări de sinteză. Trebuie spus că nestemata cultură populară, față de cultura individuală, s-a întemeiat pe o statomică experiență de viață comunitară verificată de șirul generațiilor, și de aceea nesupusă fluctuațiilor și stărilor pasagere.

¹ Lucian Blaga, *Poezii*, Editura Minerva, București, 1986, p. 1

² Vasile Vetișanu, *Deschideri filosofice în cultura tradițională*, Ed. Eminescu, București 1989, p. 7-8.

³ Lucian Blaga, *Trilogia culturii* în *Opere filosofice*, vol. 9, Editura Minerva, București, 1985, p.335-349

Păstrarea organicității și originalității culturii populare s-a datorat unui complex de factori între care factorul uman, puternic marcat de o relație cu lumea naturii, fapt ce asigură „o propensiune spre elementele primare ale universului”⁴. În acest univers al culturii populare nu găsim rupturi între om și lumea cosmică, nici distanțe, aici asistăm la „o horă a comuniunilor în care se prind natura cosmică, societatea, lumea animală și vegetală, transcendentul și desigur individul prin contenirea sau topirea contradicțiilor, decepțiilor, revendicărilor”⁵. Aici lucrurile au rânduiala lor, nu una întâmplătoare ci una cauzală sub imperiul necesității, faptul s-ar datora spune Vasile Băncilă „plinătății spirituale a realității, a prezenței sensului providențial în lucruri, astfel lumea în care trăim nu este un haos, ci o casă cu rost”⁶. Dialectica spontană în care e concepută ordinea cosmică a lucrurilor, în cultura populară presupune, existența unei determinări continue, determinare ce consacră o imagine conservativă, în sensul că existența nu cunoaște destrămarea, neantul, ci numai legi proprii de dezvoltare.

Această notă de originalitate și universalitate a concepției și creației populare este dată de faptul că ea nu pornește de la un model consacrat din care să se inspire, indiferent ca e vorba de creații spirituale sau materiale. Ea a consolidat în evoluția ei elementele originare, lărgind sistemul de referință asupra lumii în genere, stabilind relații complementare cu celelalte domenii de la etnografie și etnologie, la sociologie și antropologie spre filosofie și metafizică.

În opinia multor cercetători contemporani ai domeniului descoperirea modernă a tradițiilor culturii populare nu înseamnă nicidecum întoarcerea la trecut, nici o simplă evaziune romantică sau paseistă, ci un efort de sinteză, de înscriere a valorilor create în trecut într-un mod nou de a gândi despre lume. De aci și de aceea înțelesul real al legăturii cu tradiția nu se reduce la inventarierea elementelor ei, ci presupune găsierea unei identități în felul de a gândi și a interpreta⁷.

Din multitudinea problemelor ce vizează cercetarea științifică a realității sociale în general, a celei rurale în special, una credem că reprezintă nodul gordian – *calitatea cercetătorului și obiectivitatea cu care tratează investigarea*. După unii specialiști în probleme de metodologie, descifrarea realității sătești, trebuie să fie exclusiv apanajul cercetătorului de specialitate⁸, creat la școala sociologică și nu apanajul, credem noi, cercetătorului crescut la metru pătrat și peste noapte, chipurile a explodat în el orezul paseismului de cercetător al realității rurale. Asemenea cercetători nu au ce căuta în câmpul investigării realității rural pastorale, mai cu seamă că mulți nici nu au studiile necesare efectuării unei anchete, fie ea și etnologică, dar să mai și mizăm pe o interpretare obiectivă a datelor.

O direcție ce trebuie să aibă în vedere cercetătorul avizat investigării, credem că trebuie împărtășită și să stea la baza cercetării spațiului rural, dar cu amendamentul

⁴ *Ibidem*, p. 10

⁵ Vasile Băncilă, *Duhul sărbătorii*, Editura Anastasia, București, 1996, p. 67

⁶ *Ibidem*, p. 69

⁷ Vasile Vetișanu, *op. cit.*, p.14

⁸ H.H. Stahl, *Eseuri critice*, Ed.Minerva, București, 1983, p. 104-105

să nu avem de-a face cu un *elitism axiologic*, care să nu mai țină cont de specificul subiectului cunoașterii socio-umane și să privească cercetarea din turnul de fildeș. Aceasta în condițiile în care subiectul cunoașterii, poate fi constituit nu numai din cercetători de profesie ci și din *factorul uman* (deseori liderii acestuia) implicat în acțiunea existențială. Literatura de specialitate semnalează mai multe poziții epistemologice cu privire la situația cercetătorului. Astfel vom găsi cercetători în ipostaza de participant integral, participant ca observator, observator ca participant⁹.

Când este vorba de cercetarea culturii populare nu poate fi vorba de un obiect exterior pe care cercetătorul să-l ocolească sau să-l reflecte indiferent, dar în opinia lui H. H. Stahl cunoașterea acestui tip de cultură nu poate fi făcută numai de către orășeni, aceștia fiind singurii care posedă metodologia cercetării științifice și colindând satele sunt singurii care pot oferi date de nădejde despre ele¹⁰. Să fim serioși !!!

Excluderea cu bună știință a celorlalți de la investigarea culturii populare ni se pare un elogiu adus *sociologismului vulgar*. Sigur, se poate stabili o oarecare similitudine între poziția sa și punctul de vedere al lui K. Mannheim, acesta afirmând că numai intelectualii debarasați de orice interese de grup pot și sunt capabili să ofere cunoștințe autentice despre viața socio-umană. De aici însă, până la ai terfeli, supunându-i unei critici nihiliste, pe un *Lucian Blaga, Mircea Eliade, Constantin Noica, Romulus Vulcănescu* etc, reprezintă cu adevărat o ofensă adusă culturii românești, care prin acești literați, filosofi a respirat un aer de prospețime, de spirit metafizic, a înregistrat o adevărată *igienă* în toate mădulele ei.

Fără a considera discuția încheiată ne dorim să nu se ajungă la situații care creează sentimentul familiarității cu fenomenele și faptele culturii populare, fără a da și cunoașterea sistemică acestora.

⁹ Achm Mih, *Meandrele adevărului*, Ed.Dacia, Cluj-Napoca 1983, p. 208

¹⁰ H.H.Stahl, *op. cit*, p.106